

Systemy operacyjne Wykład 05

Wersja 2026

dr inż. Marek Wilkus <http://home.agh.edu.pl/~mwilkus>
Wydział Inżynierii Metali i Informatyki Przemysłowej
AGH Kraków

Synchronizacja procesów

- Proces producenta z wykorzystaniem licznika:

```
while (1) {
    ...
    produkuj (jednostka, do nast_p);
    ...

    while (licznik==n) do {} //oczekuj bez produkcji
    bufor[we]=nast_p;
    we=(we+1)%n;
    licznik++;
}
}
```

Synchronizacja procesów

- Proces konsumenta – z licznikiem:

```
while (1) {
    while (licznik==0) do {} //czekaj bez przetwarzania
    nast_k=bufor[wy];
    wy=(wy+1)%n;
    licznik--;
    ...
    przetwarzaj (jednostka z nast_k);
    ...
}
}
```

Synchronizacja procesów - przykład

- Wartość licznika wynosi 5.
Po tym czasie producent wyprodukował 1 jednostkę, konsument przetworzył również 1 jednostkę.
- Ile wynosi licznik?

Synchronizacja procesów - przykład

- 1) P: rejestr1=licznik//r1=5
- 2) P: rejestr1++; //r1=6
- 3) K: rejestr2=licznik//r2=5
- 4) K: rejestr2--; //r2=4
- 5) P: licznik=rejestr1; //l=6
- 6) K: licznik=rejestr2//l=4

Licznik wynosi 4

- 5') K: licznik=rejestr2 //l=4
- 6') P: licznik=rejestr1 //l=6

Licznik wynosi 6.

Bez synchronizacji możemy nigdy nie uzyskać 5. 5

Szkodliwa rywalizacja – race condition

- Jeżeli kilka procesów współbieżnie wykorzystuje i modyfikuje te same dane, to wynik działań może zależeć od kolejności w jakiej następował dostęp do danych. Następuje wtedy szkodliwa rywalizacja.

• Sekcja krytyczna

Każdy ze współpracujących procesów posiada fragment kodu w którym następuje zmiana wspólnych danych. Jest to **sekcja krytyczna** procesu.

Jednym z zadań synchronizacji jest zapewnienie sytuacji, w której gdy jeden proces jest w swojej sekcji krytycznej to inne nie mogą wówczas wejść do swoich sekcji krytycznych.

Stąd każdy proces musi prosić (w sekcji wejściowej) o pozwolenie na wejście do swojej sekcji krytycznej. 6

Budowa procesu z sekcją krytyczną:

```
while (1) {
    ...
    sekcja wejściowa
    sekcja krytyczna
    sekcja wyjściowa
    ...
}
```

7

Warunki poprawnego działania sekcji krytycznej

- **Wzajemne wykluczanie:** Jeżeli proces działa w swojej sekcji krytycznej, to żaden inny proces nie działa w swojej (celem zachowania spójności).
- **Postęp:** Tylko procesy nie wykonujące swoich reszt (wszystkiego poza sekcją krytyczną i sekcjami w/w) mogą kandydować do wejścia do sekcji krytycznych i ten wybór nie może być odwołany w nieskończoność (celem m.in. uniknięcia zbędnego blokowania).
- **Ograniczone czekanie:** Musi istnieć graniczna ilość wejść innych procesów do ich sekcji krytycznych po tym gdy jakiś proces zgłosił chęć wejścia do swojej i zanim otrzymał na to pozwolenie (celem nie zagłodzenia procesu).

8

Przykładowy algorytm synchronizacji

- Zmienne **wspólne:**
int znacznik[2];
int numer; //0..1
- Na początku `znacznik[0]=znacznik[1]=0`
- Odpowiedni fragment procesu *i* (proces konkurencyjny ma numer *j*):

```
while (1) {
    ...
    znacznik[i]=1; //zgłaszam chęć wejścia do sekcji!
    numer=j;
    while (znacznik[j]==1 and numer==1) do {} //czekaj na wejście - inny zgłosił
    sekcja krytyczna
    znacznik[i]=0; //koniec, zwalniam sekcję
    reszta
    ...
}
```

9

Rozkazy niepodzielne

- Są to sprzętowe rozkazy składające się z kilku kroków, ale muszą być wykonywane nieprzerwanie, np.:

```
bool testuj_i_ustal(bool* znak) {
    bool tmp=*znak;
    *znak=true;
    return tmp;
}
```

- Przykładowe użycie:

```
while (1) {
    ...
    while (testuj_i_ustal(wspolna) do {}
    sekcja krytyczna
    wspolna=false;
    reszta
    ...
}
```

10

Rozkazy niepodzielne - po co?

- Pomiędzy wykryciem zwolnionego dostępu do sekcji krytycznej a wejściem nastąpiło przerwanie wstrzymujące wejście do sekcji.
- Inny proces też zauważa zwolnienie sekcji.
- Dwa procesy wchodzi jednocześnie do sekcji krytycznej.
- Systemy jednoprocessorowe: Blokujemy przerwania.
- Systemy wieloprocessorowe: Blokujemy przerwania, alokację rdzeni, przełączanie zadań na rdzenie... (wiele różnych algorytmów)

11

Semafory

- Są to sprzętowe zmienne całkowite, do których dostęp możliwy jest tylko przez dwie niepodzielne operacje:

```
- czekaj(S): while (S<=0) {}
              S--;
```

```
- sygnalizuj(S): S++;
```

Czekaj, aż będzie można zdekrementować!

- Zastosowanie:

```
semafor wspolna;
while (1) {
    czekaj(wspolna);
    sekcja krytyczna
    sygnalizuj(wspolna);
    reszta
}
```

12

Przykład:

- Instrukcja S2 w procesie P2 musi być wykonana po zakończeniu wykonywania instrukcji S1 w procesie P1.

```
S1;
sygnalizuj(sync);
```

```
czekaj(sync);
S2;
```

13

Semafore z blokowaniem procesu

- Unika się "zapętlenia" procesu przed semaforem.
- Proces zamiast aktywnie czekać, umieszczany jest w kolejce związanej z danym semaforem i "usypiany".
- Operacja **sygnalizuj** wykonana przez inny proces "budzi" proces oczekujący i umieszcza go w kolejce procesów gotowych do wykonania.

```
type semaphore = record {
  int wartość;
  L[] list of processes;
}
```

14

Semafore z blokowaniem

```
czekaj(S):
  S.wartość--;
  if (S.wartość<0) {
    dołącz dany proces do listy;
    blokuj;
  }

sygnalizuj(S):
  S.wartość++;
  if (S.wartość<=0) {
    usuń proces P z listy;
    obudź(P);
  }
```

Jeżeli wartość<0, to abs(wartość) – liczba procesów czekających na ten semafor!

15

Semafore a systemy wieloprocessorowe

- W systemach jednoprocessorowych niepodzielność operacji „czekaj” i „sygnalizuj” można zapewnić poprzez blokadę przerwań na czas wykonywania ich rozkazów.
- W środowisku wieloprocessorowym nie ma możliwości blokowania przerwań z innych procesorów - w takim przypadku wykorzystuje się rozwiązania z sekcji krytycznych - operacje „czekaj” i „sygnalizuj” są sekcjami krytycznymi. Ponieważ ich kody są małe (kilkanaście rozkazów), to zajmowane są rzadko i przypadki aktywnego czekania nie występują często i trwają krótko.

16

Semafore w UNIX

- man...
  - sem_overview
  - sem_wait
  - sem_post

17

Problem czytelników i pisarzy

(synchronizacja procesów zapisujących i czytających te same dane)

- Problem 1: Żaden z czytelników nie powinien czekać chyba, że pisarz w tym momencie pisze,
- Problem 2: Jeśli pisarz czeka na dostęp, to żaden nowy czytelnik nie rozpocznie czytania.
- Rozwiązanie:
  - Procesy dzielą zmienne:


```
semaphore wyklucz;
int liczba_czyt;
```
- Semafor **pisanie** jest wspólny dla czytających i piszących, obydwa na początku mają wartość 1, a liczba czytelników=0.
- Semafor **pisanie** organizuje wykluczanie piszących, jest również zmieniany przez pierwszego i ostatniego czytającego.

18

AGH

- Proces zapisujący:
czekaj(pisanie);
...
zapis
...
sygnalizuj(pisanie);
  - Proces czytający:
czekaj(wyklucz); //tylko 1 proces może działać w tej sekcji!
liczba_czyt++;
if (liczba_czyt==1) { czekaj(pisanie); } //może być wewnątrz
- ```

piszący!
sygnalizuj(wyklucz); //mogą wchodzić inni czytający!
...
czytanie
czekaj(wyklucz); //znowu sekcja wyłączona
liczba_czyt--;
if (liczba_czyt==0) { sygnalizuj(pisanie); } //może ewentualnie wejść
piszący
sygnalizuj(wyklucz);

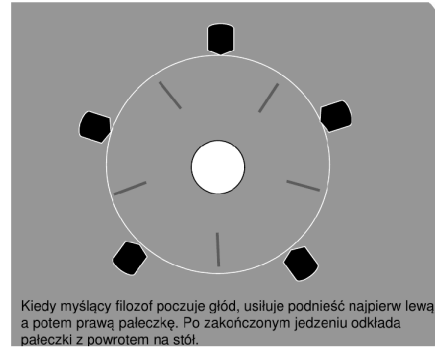
```

19



AGH

## Problem uczujących filozofów



20



AGH

```

semaphore pałeczka [4];

while 1
{
  czekaj(pałeczka[i]);
  czekaj(pałeczka[i+1 %5]);
  ...
  jedzenie();
  sygnalizuj(pałeczka[i]);
  sygnalizuj(pałeczka[i+1 %5]);
  ...
  myślenie();
}

```

21



AGH

## Blokada

- A co jeśli każdy z filozofów w jednym momencie poczuje głód i podniesie lewą pałeczkę?
- Zapobieganie:
  - Zostawić jedno wolne miejsce,
  - Pozwolić na podniesienie pałeczki tylko gdy obie są dostępne (sprawdzanie i podnoszenie w sekcji krytycznej),
  - Rozwiązanie asymetryczne: Nieparzysty filozof podnosi najpierw lewą pałeczkę, parzysty zaś prawą.

22



AGH

## Region krytyczny

- Jest to konstrukcja służąca do synchronizacji w językach wyższego poziomu.
- Przykładowa składnia:
 

```

region V when B do S;

```

 gdzie:  
 V – zmienna współdzielona  
 Podczas wykonywania instrukcji **S** żaden inny proces nie ma prawa dostępu do zmiennej **V**.  
 Jeśli warunek **B** jest prawdziwy, proces może wykonać instrukcję **S**, w przeciwnym wypadku czeka na zmianę **B** oraz na opuszczenie sekcji krytycznej przez inne procesy.

23



AGH

## Implementacja

```

var bufor: shared record
  magazyn: array [0..n-1] of jednostka
  licznik,we,wy:integer;
end;

region bufor when licznik <n do begin
  magazyn[we]:=nast_p;
  we:=we+1 mod n;
  licznik:=licznik+1;
end;

region bufor when licznik >0 do begin
  nast_k:=magazyn[wy];
  wy:=wy+1 mod n;
  licznik:=licznik-1;
end;

```

24

- Ze względu na implementację procesów czasu rzeczywistego, wielowątkowość i obsługę wielu procesorów, synchronizacja za pomocą sekcji krytycznych nie znalazła zastosowania.
- Zastosowano **zamki adaptacyjne**.
- Zamek rozpoczyna działalność jak standardowy semafor. Jeśli dane są już w użyciu, to zamek wykonuje jedną z dwu czynności:
  - Jeśli zamek jest utrzymywany przez wątek aktualnie wykonywany, to inny wątek ubiegający się o zamek będzie czekał (gdyż aktywny wątek niedługo się zakończy),
  - Jeśli zamek jest utrzymywany przez wątek nieaktywny, to wątek żądający zamka blokuje się i usypia, gdyż czekanie na zamek będzie dłuższe.

- Zamki adaptacyjne stosuje się, gdy dostęp do danych odbywa się za pomocą krótkich fragmentów kodu (zamknięcie na czas wykonywania co najwyżej kilkuset rozkazów).
- W przypadku dłuższych segmentów kodu stosuje się **zmiennie warunkowe**.
- Jeśli zamek jest zablokowany, to wątek wykonuje operację **czekaj** i usypia. Wątek zwalnający zamek sygnalizuje to następnemu z kolejki usypionych co tamtego budzi.
- **Blokowanie zasobów w celu pisania lub czytania** jest wydajniejsze niż używanie semaforów, ponieważ dane mogą być czytane przez kilka wątków równocześnie, a semafony dają tylko indywidualny dostęp do danych.

- W nowszych wersjach jądra Linux występuje mechanizm synchronizacji zwany **futex** (Fast Userspace muTEX).
- Proces w przestrzeni użytkownika widzi futex jako zmienną (z reguły 32-bit) dostępną przez szybkie, niepodzielne operacje nie wymagające długotrwałych funkcji systemowych podczas czekania.
- Funkcje systemowe używane są gdy rezerwujemy dostęp. Wątek, który potrzebuje dostępu do sekcji krytycznej używa **WAIT(adres,wartosc)**. Taki wątek jest zasypiany jeżeli wartość futexu spod adresu addr jest równa val.
- Gdy inny wątek wykona właściwą pracę, woła **WAKE(adres,wartosc)**. Wówczas wartość jest dekrementowana a jądro przesuwa czekające wątki do kolejki procesów gotowych by kontynuowały pracę.

- A co gdy czeka więcej wątków?
- Zjawisko „**owczego pędu**” (thundering herd) - po zwolnieniu zasobów wybudzane jest wiele, wiele wątków i nie wiemy który pierwszy wejdzie do swej sekcji krytycznej.
- Jądro systemu obsługuje **kolejki oczekujących wątków**. Można realizować taką czynność wykorzystując specyficzne wartości **val**. Albo użyć funkcji przenoszących wątki do innych futeksów.
- **REQUEUE** - przyjmuje dwa futeksy i ilość wątków. Jeżeli wartość przechowywana w futeksie jest równa zadanej, budzi podając liczbę wątków, a zadaną część pozostałych przesuwa do nowego futeksu minimalizując zjawisko wybudzania dużej ilości wątków jednocześnie.
- **WAKE\_OP** - Budzi wątki w zależności od wyniku zadanej w argumencie operacji. Użyteczne do implementacji zależnych od warunku technik synchronizacji.

- W Linuksie obecne od dawna, lecz API nie było stabilne.
- Futex2 - zaproponowane przez Valve - możliwości separowania zadań, różne długości zmiennej, warunkowe budzenie procesów.
- W Linuksie stabilne od wersji ok. 5.16 - 2022 r.

- A co jeżeli zmiana kolejności operacji spowoduje szkodliwą rywalizację? Czy stosować kompletne semafony, futeksy, regiony krytyczne?
- Potrzebny jest niskopoziomowy mechanizm, który wymusi kolejność wykonywania operacji.

Takim rozwiązaniem jest **bariera pamięci**.

- Wymusza konkretną kolejność wykonywanych operacji. **Żeby wykonywać dalej instrukcje, wszystkie wątki muszą wykonać instrukcję bariery**.
- Dzięki temu przy wielu procesorach nie dojdzie do szkodliwej rywalizacji nawet gdy optymalizacja dostępu do pamięci czy po prostu zmiana obciążenia rdzeni próbowałaby zmienić kolejność.
- We współczesnych systemach jest niskopoziomową instrukcją procesora.

- **Bariera zapisu** - daje pewność, że operacje zapisu przed barierą zostaną wykonane przed operacjami po wystąpieniu instrukcji bariery.
  - Przydatne gdy któryś rdzeń uparcie buforuje wartość zmiennej w rejestrach.
- **Bariera zależności danych** - Jeżeli popełniamy dwa odczyty, a drugi zależy od wyniku pierwszego (np. drugi korzysta z adresu w pamięci zczytanego w wyniku pierwszego odczytu), to zastosowanie tej bariery wymusza aktualizację czytanej wartości (np. z innych rdzeni). Inne rdzenie nie odłożą w czasie aktualizacji pierwszej wartości.
- **Bariera odczytu** - Jak wyżej, ale dodatkowo gwarantuje, że wszystkie odczyty sprzed bariery zostaną wykonane przed odczytami po jej użyciu.
- **Bariera ogólnego przeznaczenia** - działa zarówno na operacje odczytu i zapisu - to, co przed barierą wykona się najpierw. Stosowana przy obliczeniach równoległych. 31

- Kiedy istnieje możliwość, że pojawią się niepożądane interakcje przy pracy dwóch wątków, lub wątku i urządzenia wejścia-wyjścia, nad jednym miejscem w pamięci.
- Na poziomie jądra: Kiedy przerwanie (np. to od przełączania kontekstu) spowoduje zmianę alokacji rdzenia przy danym procesie - bariera pamięci umożliwi podjęcie pracy przez drugi rdzeń na aktualnych danych z pamięci. Bez niej aktualne dane pozostałyby w cache lub rejestrach rdzenia, któremu odebrano zadanie.
  - Taki błąd powodował, że w konsoli Nintendo Switch oprogramowanie sprzed wersji 14.0.0 powodowało w niektórych grach "glitche". Komunikacja z GPU odbywa się w dużej mierze z użyciem cache. 32

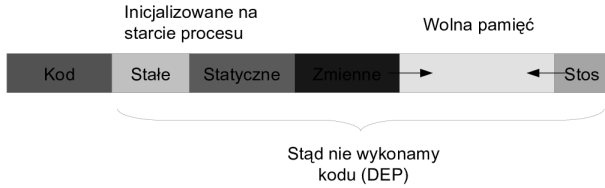
- Planowanie wyłączające jest **ryzykowne**, bowiem można zatrzymać proces w trakcie realizacji funkcji systemowej.
- W Linuksie 7.0 zastosowano niepodzielne rozkazy (właściwie to typowe testuj\_i\_ustal) do poinformowania planisty, żeby proces realizujący funkcję systemową nie wyłączał.
- Proces taki informuje planistę testując i ustalając zmienną REQUEST - prosząc planistę o wydłużenie kwantu.
- Kwant jest wydłużany do:
  - Najbliższego checkpoint'u w funkcji systemowej (przewidywane w przyszłych wersjach),
  - Ukończenia funkcji systemowej (klasyczne podejście, dobre dla krótkich operacji, I/O i tak zakolejkuje proces wstrzymując go gdzieś indziej, więc i użyteczne),
  - Wystąpienia odpowiedniego przerwania (w planach). 33

- Planista „zbija” zmienną REQUEST za pomocą testuj\_i\_ustal (ponieważ jakieś przerwanie może właśnie robić to samo), po czym potwierdza rozszerzenie kwantu zmienną GRANTED.
- Korzyści:
  - Niewielkie zwiększenie kwantu powoduje uniknięcie pełnej cyrkulacji wyłączanego procesu w kolejce procesów gotowych,
  - Uniknięcie zakleszczeń - nie wyłączamy wątku utrzymującego bezcelowo zasoby,
  - Pozwalanie na ukończenie sekcji krytycznych.
- Planista może (PREEMPT\_RT) odmówić poszerzenia kwantu (np. gdy ma działać wysokopriorytetowe zadanie RT). 34

- Problem z semaforami:
  - Trudno analizować programy współbieżne i przewidzieć wszelkie możliwe układy rozkazów procesora (przy okazji wychodzą błędy typu SPECTRE).
- **Monitor** stanowi połączenie modułu programistycznego z sekcją krytyczną i jest po prostu modułem zawierającym deklaracje stałych, zmiennych, funkcji i procedur.
- Wszystkie te obiekty, z wyjątkiem jawnie wskazanych funkcji i procedur **są lokalne** w monitorze i nie są widoczne na zewnątrz niego. Wskazane funkcje i procedury (tzw. eksportowane) są widoczne na zewnątrz monitora. Mogą je wywoływać procesy i za ich pośrednictwem manipulować danymi ukrytymi w monitorze.
- Monitor zawiera też kod, który służy do jego inicjacji, na przykład do ustawienia wartości początkowych zmiennych deklarowanych w monitorze. 35

- Co najwyżej jeden proces może być w trakcie wykonania kodu znajdującego się w monitorze. Jeśli jakiś proces wywoła procedurę eksportowaną przez monitor i rozpocznie jej wykonanie, to do czasu powrotu z tej procedury żaden inny proces nie może rozpocząć wykonania tej ani żadnej innej procedury/ funkcji monitora.
- O procesie, który wywołał funkcję/procedurę monitora i nie zakończył jeszcze jej wykonania, będziemy mówić, że znajduje się w monitorze. Zatem jednocześnie w monitorze może przebywać co najwyżej jeden proces. Taka definicja narzuca naturalny sposób korzystania ze zmiennych współdzielonych przez procesy: Należy umieścić je w monitorze i dostęp do nich realizować za pomocą eksportowanych procedur i funkcji.
- Programista korzystający w taki właśnie sposób ze zmiennej dzielonej nie musi myśleć o zapewnianiu wyłączności w dostępie do niej - robi to za niego automatycznie sam monitor. 36

## Budowa procesu w pamięci (przykładowe! To nie jest jądro Linux!)



- Jeżeli bardzo się postaramy, możemy nadpisać stos danymi.
- Kończy się to zazwyczaj błędem „segmentation fault”.

37

## Proces poza kontrolą

- Czy możemy wykonać własny kod na uprawnieniach procesu?
  - Pod kontrolą mamy tylko obszar danych, z którego nie wykonamy żadnego kodu (DEP).
- Co dzieje się podczas wywołania funkcji?
  - Zapisywane są wartości rejestrów i ewentualnie dane pomocnicze.
  - Wskaźnik umieszczony jest **na stosie** (który możemy nadpisać).
  - Następuje skok do funkcji.
- Po funkcji:
  - Następuje zapisanie ewentualnych wyników.
  - **Zdjęcie wartości ze stosu** wywołań i skok powrotny.

38

## Proces poza kontrolą

Jeżeli więc tylko program ma jakikolwiek problem umożliwiający modyfikację jego pamięci, możemy więc **nadpisać mu stos wywołań** i uruchomić dowolny fragment programu na prawach takiego procesu!

- Czy musimy modyfikować kod programu? Niekoniecznie. Polecenia uruchamiające funkcje systemowe, programy, modyfikujące dane - one już są! Musimy je **znaleźć** w obrazie procesu.
- Jak to zrobić?
  - Zmusić program do nadpisania własnego stosu naszym zestawem wywołań,
  - Nadpisać stos wywołań tak, by najbliższy powrót uruchomił inny kod.

39

## Jak to się robi?

- Deasemblowanie programu, w którym szukamy podatności.
- Obejrzenie wszystkiego, co **poprzedza** instrukcję powrotu.
- Znalezienie użytecznych „gadżetów” kończących się pop-nięciem kolejnego adresu ze stosu:
  - Zapis danych z obszaru danych do rejestrów,
  - Wykonanie funkcji systemowej,
  - Przepisywanie danych do obszarów współdzielonych
  - Itd...
- To są **rozkazy** którymi **piszemy nasz kod**.

40

## Jak to się robi? (2)

- Nadpisujemy pamięć programu tak, by nasz kod oparty o powroty do konkretnych miejsc nadpisał stos (ale nic dalej! - nie chcemy segmentation fault).
- Wymuszamy pierwszy powrót z funkcji (np. kończy się funkcja otwierania pliku).
- Dalej „wraca” się samo.
- Jak nadpisać stos?
  - Przeglądarka obrazków zapisująca do pamięci dane obrazka bez sprawdzenia ich długości,
  - Silnik JavaScript alokujący tablice „na ślepo”,
  - Edytor tekstu zapisujący dane dokumentu bez sprawdzenia czy pamięć nie nadpisuje stosu...

41

## Proces poza kontrolą

- Jakie procesy są podatne?
  - Przeglądarki internetowe
  - Środowiska programowania
  - Programy wieloplatformowe z wirtualizacją
  - Itd.... Itd....
- Tą podatność można łączyć z wykonaniem spekulatywnym (BlindSide, listopad 2020) i nadpisywać stos wywołań kodem, który teoretycznie w ogóle nie powinien się wykonać!

42



## Proces poza kontrolą...

### Jak rozwiązać problem?

- ASLR - pseudolosowe ustawienie bloków programu w pamięci - trudniej przewidzieć gdzie wylądować nasz mały kod („gadget”) i gdzie ustawić pozycję na stosie wywołań.  
Problem: Jeżeli sprzęt tego nie wspiera, potrzebujemy sprawny generator pseudolosowy.
- Retpoline - Kontrolowany powrót z funkcji - umożliwia sprawdzenie na poziomie systemu czy nie doszło do naruszenia struktury wykonawczej programu.  
Problem: Co powrót z funkcji praktycznie wołamy funkcje jądra - spadek wydajności.



## Kernel Windowsa NT

- Problem został naprawiony tak: (plik cctxswap.asm, drzewo base/ntos/ke/\$ARCHITECTURE\$)

```

; Enable interrupts and check if there is any work in the DPC list
; of the current processor.
mov   ebx, KeProcessorIndex ; get address of DPC
mov   ebx, KeProcessorIndex ; get DPC listhead address
; ...
; Check to determine if context switch is requested.
; A.3. If a new thread is selected as a result of processing the queue
; and process lock is not held in relation with the dispatcher
; address locked, it is better to return to the dispatcher
; address in order.
; ...

```

Przełączenie kontekstu możliwe przy powrocie (tu blokujemy przerwanie by się do niego przygotować)



## Kernel Windowsa NT

- Problem został naprawiony tak: (plik cctxswap.asm, drzewo base/ntos/ke/\$ARCHITECTURE\$)

```

; For 0, 0, 0, 1, 01
; ...
; Restore registers
mov   ebx, KeProcessorIndex ; get current thread address
mov   ebx, KeProcessorIndex ; get current thread address
mov   ebx, KeProcessorIndex ; get current thread address
; ...
; Restore registers
mov   ebx, KeProcessorIndex ; get current thread address
mov   ebx, KeProcessorIndex ; get current thread address
; ...

```

Zapisujemy rejestry i niezbędne składniki do przełączenia kontekstu...

Następnie porównujemy stan instrukcji powrotu - jeżeli OK - wracamy. Jeżeli nie - proces kończy się z błędem.

PROBLEM: Ataki „speculative” wciąż są możliwe. Rozwiązano to przez ASLR + „drabinka” wywołań.



## Jednakże...

- Jeżeli program, który atakujemy korzysta z funkcji systemowych umożliwiających dynamiczne zarządzanie pamięcią, można ograniczyć adres w ramach ASLR do kilkunastu-kilkudziesięciu bitów, a potem to zbruteforce’ować.
  - Atak trwa 40-90 sekund na Core 2 Duo 1.33GHz
- Jeżeli system wkracza na rozkaz „return”, wiedząc, że rozkaz „return” to:
  - Znalezienie adresu na szczycie stosu wywołań
  - Zapis do IP tej wartości
  - Powiększenie wartości wskaźnika stosu o rozmiar adresu
 Można to emulować za pomocą skoku do wartości zamiast ustawiania IP.
- Return Oriented Programming jest jedną z bardziej zaawansowanych technik wykorzystywania podatności w programach.



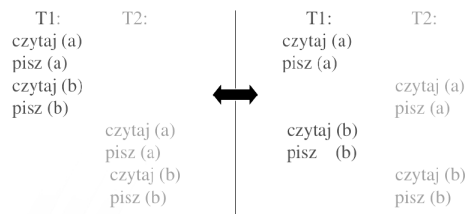
## Transakcje

- Transakcją** jest zbiór operacji stanowiących logicznie spójną funkcję. Jest to na przykład ciąg operacji czytania lub pisania zakończonych operacją zatwierdzenia lub zaniechania.
- Transakcja zaniechana nie powinna pozostawić śladów w danych, które zdążyła już zmienić.
- Wycofanie transakcji powinno zapewnić odtworzenie stanu sprzed transakcji.
- Spójność danych i ich sprawne odzyskiwanie po np. awarii systemu jest najważniejszą sprawą w bazach danych różnego rodzaju. Jest to też rodzaj synchronizacji danych.



## Szeregowanie transakcji

- Szeregowanie transakcji** polega na takim zaplanowaniu wzajemnego przeplatania się rozkazów z kilku transakcji, aby nie występowały konflikty pisania/czytania tych samych danych



- Z każdym obiektem danych kojarzony jest **zamek**, od którego zależy dostęp do danych, np.
  - Jeżeli transakcja dostaje dostęp do obiektu danych w **trybie wspólnym**, to może czytać ten obiekt, ale nie może go zapisywać.
  - Jeśli dostaje obiekt w **trybie wyłącznym**, to wolno jej zarówno czytać jak i zapisywać ten obiekt.
- Każda transakcja musi zamawiać zamek blokujący obiekt w takim trybie, aby mogła wykonać zaplanowaną operację.

- Rejestr to zapis w pamięci trwałej, określający wszystkie zmiany w danych wykonywane podczas transakcji. Każdy rekord w rejestrze (logu) zawiera następujące dane:
  - nazwa transakcji,
  - nazwa jednostki danych,
  - stara wartość,
  - nowa wartość,
  - inne dane dotyczące transakcji, np. zaniechanie
- Zanim rozpocznie się wykonywanie transakcji, w rejestrze zapisuje się rekord informujący o rozpoczęciu transakcji.
- Każdy zapis (przez transakcję) poprzedzony jest zapisem odpowiedniego rekordu w rejestrze.
- Gdy dochodzi do zatwierdzenia transakcji, w rejestrze zapisuje się rekord zatwierdzenia.

- Tworzenie rejestru jest pamięćo- i czasochłonne, ale dla bardzo ważnych danych nie jest to cena wygórowana.
- Przy rekonstrukcji danych na podstawie rejestru korzysta się z dwóch procedur:
  - **wycofaj** - odtwarza wszystkie dane uaktualnione przez transakcję T, nadając im stare wartości,
  - **przywróć** - nadaje nowe wartości wszystkim danym uaktualnionym przez transakcję T.
- Transakcja musi być wycofana, jeśli w rejestrze znajduje się rekord rozpoczęcia, a nie ma rekordu zatwierdzenia.
- Transakcja musi być przywrócona, jeśli w rejestrze jest rekord rozpoczęcia oraz rekord zatwierdzenia dla danej transakcji.

- Odtwarzanie za pomocą rejestru ma pewne wady:
  - Proces przeglądania rejestru jest czasochłonny,
  - Większość transakcji zapisanych w rejestrze odbyła się pomyślnie przed awarią, odtwarzanie ich z rejestru jest dublowaniem pracy.
- Dla przyspieszenia ewentualnego odtwarzania, system organizuje co jakiś czas tzw. punkty kontrolne, w których:
  - Wszystkie rekordy pozostające w tej chwili w pamięci operacyjnej są zapisane w pamięci trwałej (na dysku),
  - Wszystkie zmienione dane, pozostające w pamięci ulotnej, muszą być zapisane w pamięci trwałej,
  - W rejestrze transakcji zapisuje się rekord punkt kontrolny Po awarii przegląda się rejestr od końca.
- Po napotkaniu rekordu punkt kontrolny, przywracanie rozpoczyna się od pierwszej transakcji po nim.

**Dziękuję za uwagę**